

RAZVOJ NASELJA ZUKIĆI KOD KALESIJE

Uvod

Zukići su selo smješteno u sjeveroistočnom dijelu općine Kalesija pored regionalnog puta Kalesija – Sapna. Nalazi se na brežuljkastom području i dolini gornjeg toka rijeke Bukovice između naselja: Jajići, Brda, Hrvačići i Brezik (općina Kalesija) i naselja Međeđa i Muhamedbegovići (općina Sapna). Površina naselja je 3,18 km².¹

Prosječna nadmorska visina starog dijela Zukića je oko 440 m.n.v., mahale Usjeline 375 m.n.v. i novijeg naselja u dolini Bukovice oko 340 m.n.v. Naselja ove veličine nisu detaljnije i sistematski izučena pa je potrebno istražiti najvažnije podatke o položaju, historijsko - teritorijalnom, demografskom i privrednom razvoju.

Radeći na istraživanju Zukića, pa i šire, zapaženo je da razvoj naselja nije upotpunosti istraženo i naučno obrađeno. Zbog toga, opredjelio sam se dodatno istražiti i obraditi razvoj Zukića u formi stručnog rada i dati doprinos u proučavanju područja Gornje Spreče.

Rad je zasnovan na temelju objavljenih i neobjavljenih izvora, naučne literature, dragocjenih predanja kazivača i određenog zapažanja kao suvremenika novijih događanja.

Cilj ovog rada je da se na osnovu prikupljene građe opiše geografski i prometni položaj, važnije fizičko-geografske karakteristike, teritorijalni, demografski i privredni razvoj, odnosno: prvobitni naziv i lokacija naselja, imena prvih poznatih stanovnika, broj kuća, posjedi, razvoj i širenje naselja te izgradnja infrastrukture i drugih objekata počev od stare jezgre Zukića, preko mahale Usjeline i novije mahale Bukovica, koja se nalazi u dolini istoimene rijeke, pokraj novoizgrađenog puta Kalesija – Sapna.

Značajnu poteškoću u izradi rada čini nedostatak izvora i literature o naselju, posebno iz srednjovjekovnog i osmanskog perioda.

Kazivačima izražavam veliku zahvalnost na njihovim dragocjenim pričama koje su u određenoj mjeri doprinijele saznanjima o Zukićima i okolini.

Nadati se da će ovaj rad poslužiti čitalačkoj javnosti kako bi spoznala prošlost Zukića i doline rijeke Bukovice.

Geografski i prometni položaj

Zukići su smješteni u sjeveroistočnom dijelu općine Kalesija pored regionalnog puta Kalesija – Sapna. Od Kalesije Grada udaljeno je oko 5 km.

Rasprostranjeno je na brežuljkastom području i dolini gornjeg toka rijeke Bukovice² između naselja: Jajići, Brda, Hrvačići i Brezik (općina Kalesija) i naselja Međeđa i Muhamedbegovići (općina Sapna). Površina naselja je 3,18 km².³

Prosječna nadmorska visina starog dijela Zukića je oko 440 m.n.v., mahale Usjeline 375 m.n.v. i novijeg dijela naselja Zukića pokraj Bukovice oko 340 m.n.v..

Zukići su u prošlosti pa sve do 1999. godine prometno bili povezani makadamskom cestom preko Brezika sa Memićima.

¹ Površina je izračunata vlastitim premjerom zemljišnih posjeda u Zukićima kao i erarnog tla (šumski predjeli) koji se nalazi među tim posjedima.

² Rijeka Bukovica nastaje spajanjem potoka Djedovac i Pribojna ispod šumskog predjela Đedovac (Djedovac). Teče jugozapadno dolinom Bukovice između naselja Zukići, Brezik i Memići na istoku i Jajići, Brda, Hrvačići i Gornja Kalesija na zapadu. U Sprečkom polju ispod Gornje Kalesija ulijeva se u rijeku Spreču i njena je desna pritoka.

³ Površina je izračunata na osnovu vlastitog primjera zemljišnog posjeda u Zukićima i erarnog tla koji se nalazi među posjedima ovog naselja.

Izgrada i puštanje u promet regionalnog puta Kalesija - Sapna dolinom rijeke Bukovice 2000. godine omogućilo je naselju dobru saobraćajnu povezanost sa naseljima općina Kalesija i Sapna. Pored navedenog, otvorena je mogućnost za naseljavanje doline Bukovice uz putnu komunikaciju, dalje širenje i razvoj naselja te gradnju trgovačkih, ugostiteljskih, poslovnih i drugih objekata.

Naselje kroz prošlost

Na području Gornje Spreče u naučnoj literaturi do sada je evidentirano sedam gradina⁴ od kojih je jedna prehistorijska pećinska stanica, prehistorijska gradina i kasnoantičko utvrđenje⁵ (koje se nalazi zapadno oko 1500 metara od brda Prosjek i naselja Jajići).

Gradinska naselja svjedoče nam o kontinuitetu naseljenosti područja Gornje Spreče i šire na okolnim obroncima planine Majevice počev od prehistorije i antike pa sve do danas.

Dolina Gornje Spreče i Bukovice te obronci Majevice pružali su dobre uslove za razvoj zemljoradnje, stočarstva i lova.

U srednjem vijeku o naseljenosti područja doline i gornjeg toka rijeke Bukovice svjedoče nam nekropole sa stećcima kao što su Zagrebnice (Krst), Sječe (Mramorovi), Vranduk, Mramorje, Stanovi, Stan i Krst Brdo te brojni srednjovjekovni i drugi karakteristični toponimi: Djedovac (Đedovac), Dedinja Njiva, Djedovača, Mramornice, Madžarsko korito, Crkvine, Tvrđiši, Hambarine, Vileće kosti, Križevci, Hrvačići, Vignjište, Jagnilo, Barašinovac i drugi.

Od davnina se u Zukići kao i nekim okolnim selima zadržalo predanje o prisutnosti Mađara nekada davno na ovom prostoru. Usmena predaja govori da je Mađare iz Spreče i ovog prostora otjerao snijeg (zima) koji se zadržao četiri godine i da su poslije njihovog odlaska na ovom prostoru izrasle velike šume.⁶

U srednjem vijeku područje današnje sjeveroistočne Bosne pripadalo je, uglavnom, dvjema župama: Usori i Soli. Dolina rijeke Spreče bila je u sastavu Župe Soli koja se prostirala na zapadu od Lukavca, na istoku do Kalesije i Osmaka, od Banovića i Đurđevika na jugu, i vrhova Majevice na sjeveru.⁷ Prema Ademu Handžiću na području današnje Kalesije u XVI stoljeću postojala je nahija⁸ Spreča, na osnovu čega se može pretpostaviti da je na prostoru Gornje Spreče i ranije postojala župa Spreča.⁹

U osmanskom periodu nahija Spreča prvi put se pominje u popisu Vlaha Zvorničkog sandžaka iz 1528. godine.¹⁰ Nahija se prostirala na području bivše srednjovjekovne župe Spreča, tj. prostoru Gornje Spreče. Obuhvatala je dvanaest naselja: Hrasno, Seljublje, Vukovije, Tojšići, Donja Okrugla, Gornja Okrugla, Dubrave, Dedino, Bukovica, Dubnica, Kalesija i Svojat. Današnje naselje Međeđa (Medveđa) pripadalo je nahiji Spreča. Naselje Babina Luka pripadalo je nahiji Gornja Tuzla a Kikaći nahiji Donja Tuzla.¹¹

Prostor sela Bukovica nije jasno određen. Međutim, u gornjim toku rijeke Spreče nalazi se rijeka Bukovica, njena desna pritoka u čijem se gornjem toku nalazi nekoliko srednjovjekovnih nekropola sa stećcima i toponi, zatim ostaci starih sačuvanih datiranih nišana – turbana iz kraja XVII i početka XVIII stoljeća. Navedeni sačuvani spomenici i toponimi jasno govore o naseljenosti ovog prostora u prošlosti. Na temelju navedenih činjenica može se zaključiti da je selo Bukovica obuhvatalo šire područje naselja Zukići oko gornjeg i dio srednjeg toka rijeke Bukovice sa obje

⁴ Samir Halilović, Mujo Zulić, Kalesija (crtice iz kulturno-historijske prošlosti), Kalesija 2003, str. 25.

⁵ V. Radimsky, Arheološke crtice, GZM, VII, 1895, str. 220.

⁶ Milenko S. Filipović, Prilozi etnološkom poznavanju sjeveroistočne Bosne, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Građa, knjiga XVI, Sarajevo 1969. str. 26.

⁷ Đ. Basler, Župa i grad Soli u srednjem vijeku, Dvadeset godina industrijske proizvodnje soli u Tuzli, Tuzla, 1975, str. 9.

⁸ Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo, 1973, str. 483: nahija f. (ar.) župa, upravna jedinica, manja od kadiluka.

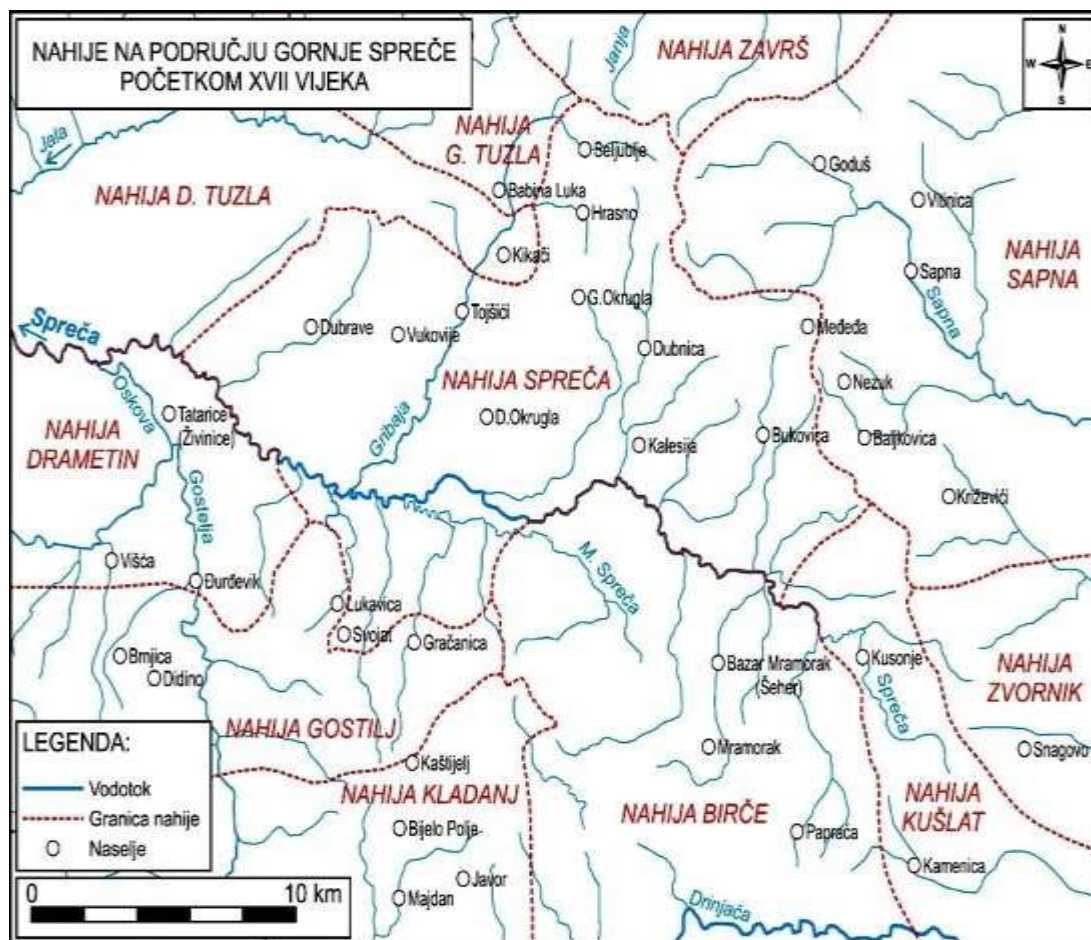
⁹ S. Halilović, M. Zulić, Kalesija (crtice iz kulturno-historijske prošlosti), Kalesija, 2003, str. 30.

¹⁰ Dževad Tosunbegović, Gornja Spreča, Kalesija, 2007, str. 30.

¹¹ A. Handžić, Tuzla i njena okolina u XVI vijeku, Sarajevo, 1975, str. 106.

njene strane počev od šumskog predjela Đedovca (Djedovca) i naselja Međeđa na sjeveroistoku odnosno od nekropole stećaka Sječe - Mramorovi i predjela šume Dedinja Njiva pa sve do Sprečkog polja na jugu. Nekadašnje selo Bukovica najvjerovatnije je obuhvatalo područje današnjih naselja: Zukići, Brezik, Memići, Hemliješi, Staro Selo i Bulatovci sa istočne strane te naselja Jajići, Brda i Hrvačići sa zapadne strane rijeke Bukovice.

Popisom Zvorničkog sandžaka iz 1533. godine obuhvaćeni su carski i sandžakbegovi hasovi i timari vojnih zapovjednikam vlaških knezova i tvrđavskih posada.¹² Taj popis obuhvatio je i timar Čejvana vojvode. On je vjerovatno bio na čelu nahije odnosno nahijski starješina. Njegov posjed je obuhvatao selo Bukovicu koje je imalo 22 kuće sa neoženjenih 12, baština 10, primućara 1 sa prihodom od 3.150 akči, zatim mezru¹³ Međeđu sa 8 kuća, neoženjenih 4, sa prihodom od 700 akči i mezru Osredak sa prihodom od 700 akči.

Nahija Spreča u administrativno - sudskom pogledu 1572. godine izdvojena je iz Zvorničkog kadiluka i pripojena je Tuzlanskom kadiluku.¹⁴ Prema popisu nahije Spreča iz 1604. godine, u nahiji je obuhvaćeno 13 naseljenih mjesta, među kojima i Bukovica (*vidi kartu: 15 Nahije na području Gornje Spreče početkom XVII stoljeća*). Popisanom je obuhvaćeno i 6 mezri, od kojih mezra Srednje kod sela Bukovica i mezra Otrovna u selu Bukovica. Po navedenom popisu, u selu

¹² Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka iz 1519. i 1533. godine, Građa, Knjiga XXVI, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 22 Akademija nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1986. godina.

¹³ Mezra (ar. Maazraa'a) doslovno ziratno zemljište, a kao turski agrarno - pravni termin znači staro selište, napušteno ili raseljeno selo. Da bi se jedno mjesto moglo smatrati ili proglasiti mezrom ono je moralo imati svoju teritoriju, svoje granice odnosno manje ili više jasne tragove ranijeg sela kao što su groblje, bunar, česma, voćnjaci i sl. (Hazim Šabanović, Krajište Isa-bega Ishakovića, zbirni katastarski popis iz 1455., Sarajevo, 1964. godina).

¹⁴ A. Handžić, Isto, str. 57.

¹⁵ Dževad Tosunbegović, Isto, str. 75.

Bukovica je bilo 15 domova muslimana i 3 baštine,¹⁶ te 11 domova nemuslimana i 32 baštine. Kao muslimani uživaoci posjeda u selu Bukovici navedeni su: Ahmed (sin) Mehmeda, Gazija (sin) Omera, Jusuf (sin) Alije, Džafer (sin) Memije, Hasan (sin) Mehdiye, Mustafa (sin) Mehdiye, Sefer (sin) Ferhata, Hurem (sin) Šahin, posjeduje čift,¹⁷ Bali (sin) Behrama – čift, Kurd (sin) Memije – čift, Ramadan (sin) Memije, Hurem (sin) Sefera, Osman (sin) Memije, Behram (sin) Abdulaha – čift. Kao nemuslimani, uživaoci posjeda, popisani su: Vujan (sin) Radoja, Radman (sin) Đurašina, Dobran (sin) Radina, Jovan (sin) Dubića, Dobro (sin) Nikole, Vujin (sin) Radonje, Todor (sin) Šimuna, Mališa (sin) Radoja, Dragaš (sin) Mališe, Vojin (sin) Nikole, Radovan (sin) Dubića.¹⁸

U popisu bosanskih spahija iz 1711. godine,¹⁹ popisane su spahije iz Spreče koji su pripadali timarskoj nahiji Koraj, u okviru Zvorničkog sandžaka. Popis je obavljen pred odlazak u osmansku vojsku u rat protiv Rusije. Među sedam spahija iz sprečanske nahije popisani su *zaim* Mehmed iz sela Bukovica, nahija Spreča sa najvećim prihodom od svih spahija 27.000 akči.

Na osnovu podataka iz popisa može se zaključiti da je većina baština prešla u ruke muslimana, najčešće kao zajednički posjed stanovnika sela. Na osnovu naturalnih prihoda koji se naplaćivao može se uočiti da se stanovništvo isključivo bavilo zemljoradnjom i stočarstvom. Od poljoprivrednih kultura uzgajala se pšenica, kukuruz, ječam, zob, proso, lan, povrće, voće kao i trave (za proizvodnju sjena). Stanovništvo se bavilo uzgojem uglavnom sitne stoke i pčela. Neki stanovnici Bukovice bavili su se stočarenjem izvan sela. Postojala su i 4 mlina. To su vjerovatno bile riječne vodenice na rijeci Bukovici. Od svih prihoda na posjedima plaćan je porez u proizvodima ili novcu.

Prvu polovinu 19. stoljeća, pa i kasnije obilježile su migracije stanovništva i etničke promjene u Bosni i Hercegovini i području Gornje Spreče. Tada su prognani brojni muslimani iz Srbije posebno nakon Prvog i Drugog srpskog ustanka (1804.-1813. godine) i kasnije. Kao posljedica toga, uslijedila je masovna seoba odnosno protjerivanje muslimana i većina ih je prešla preko Drine te se naselila na prostor sjeveroistočne Bosne, pa i Gornje Spreče. Brojne doseljene porodice na području Kalesije dobile su prezimena po gradovima iz kojih su se doselili kao što su: Užičanin u Gornjem Hrasnu, Valjevac u Donjim Vukovijama, Požegić u Donjim Raincima i Vukovijama, Bajić u Donjim Raincima, Loznice u Memićima, Šapčanović u Bulatovcima i dr. U to vrijeme oko 1862. i 1963. godine u naselje Zukići se naselila porodica Selimović koja je protjerana iz Užica (Srbije).²⁰

Najraniji naziv sela Zukići nalazimo u izvorima 1882. godine za vrijeme Austrougarske uprave. Tada su imali 18 stambenih objekata. Bili su u sastavu K.O. Bulatovci (Džemat), kotar Zvornik.²¹ Postoji i usmena predaja o nastanku Zukića koje je vezana se za nastanak naselja Memići i Jajići.²²

¹⁶ Baština je u izvornom značenju slobodni posjed iz vremena srednjovjekovne Bosne, u smislu slobodna baština. U osmanskim popisima baštinom se obično označava svaki cjeloviti seoski posjed kojeg uživaju hrišćanski podanici. Međutim, prelazak baštine u posjed muslimana nije uvijek značio istovremeno prevođenje baštine u čift, tako da se u popisima nalaze i baštine u posjedu muslimana.

¹⁷ Čift je osnovni seoski posjed kod muslimanskog stanovništva. Površina jednog čifta iznosila je od 60 dunuma najbolje do 120 dunuma najslabije zemlje, računajući dunum 40 koraka u kvadrat (Adem Handžić, Studije o Bosni, Istanbul, 1994.)

¹⁸ Dževad Tosunbegović, Isto, str: 38-41.

¹⁹ Vladislav Skarić, Popis bosanskih spahija 1711. godine, GZM, Sarajevo, 1930.

²⁰ Prvi se doselio Ibrahim (Osman) Selimović. Podatke o porodici Selimović kazivala Mejruša Ahmetović (rođena 1918. godine) unuke Ibrahima Selimovića; O tome više vidi rad: Samir Halilović, Antropogeografske i etnološke odlike naselja Zukići, 2001. godina (diplomski rad).

²¹ Austrougarski katastarski plan iz 1885. godine i Gruntovnica iz 1892. godine.

²² Predanje o postanku naselja ispričali su: Husein Hodžić (1914.) iz Memića, Ibran Križevac (1918.) iz Brda, Mustafa Hamzić (1920.) iz Jajića, Mejruša Ahmetović (1918.), Šaban Mujanović (1928.), Avdulah Mujanović (1931.), Osman Halilović (1932.) i Husein Halilović (1938.) iz Zukića. Prenosi se da su bila tri brata porijeklom iz Jajca po imenu Zuka, Memija i Jahija. Oni su se nastanili u istočnom dijelu opštine Kalesija, gornji tok rijeke Spreče iz nepoznatih razloga. Nakon izvjesnog vremena, braća su se podijelila. S obzirom na to da je Memija bio malo pismeniji i učeniji od Zuke i Jahije on je izabrao najpovoljnije područje, nedaleko od rijeke Spreče, da se tu nastani. Zuka je imao puno ovaca i koza pa je izabrao područje sjeveroistočno od Memije zbog toga što je na tom području bilo dosta livada, meraja sa šumskim predjelima pa mu je teren bio pogodan za uzgajanje stada, gdje se i nastanio. Za Jahiju kažu da je imao mnogo djece i da je uvijek je bio problematičan "razbojdzija", pa su se braća morala brinuti za njegovu porodicu. I stanovništvo okolnih naselja je pripomagalo da mu djeca prežive. Međutim, braća su njega i njegovu

Između dva Svjetska rata, Zukići su administrativno ostali u K.O. Bulatovci, srez Zvornik. U tom periodu naselje je u svakom pogledu stagniralo. Nakon Drugog svjetskog rata naselje je bilo u sastavu Mjesnog odbora Memići, a od 1953. godine u sastavu Narodnog odbora Memići, srez Zvornik. Formiranjem općine Kalesija 1959. godine, Zukići ulaze u sastav Mjesne zajednice Memići u čijem su sastavu bili 55 godina. Iz Mjesne zajednice Memići izdvojili su se kao samostalna Mjesna zajednica 29. maja 2014. godine.²³

Razvoj naselja

O najstarijih vremena naselje je bilo rasprostranjeno na području istočno od rijeke Bukovice u njenom gornjem toku oko izvora Vode Halilovića, od izvora Studenac na istoku do izvora Korito na sjeveru te do mezarja na jugu.

Jezgra naselja bila je između Vode Halilovića, Korita i vode Studenac. Obuhvatalo je mahalalu Haliloviće i Ahmetoviće, te prostor Rače, Donjih Njiva, Salihovog Brda, Gornje Njive, Bare i dio Kose. To područje je obilovalo izvorima pitke vode, livadama, kvalitetnim zemljištem (sionica), šumskim predjelima kao i vodama rijeke Bukovice na kojoj su građene vodenice²⁴ i koja je služila za snabdjevanje stanovništva i napajanje stoke.

Zemljišni posjedi stanovnika Zukića prostiru se južno do naselja Brezik, jugozapadno do potoka Prijeka, zapadno do šume Redanuša te Tvrdiša na sjeverozapadu. Oko naselja nalazi se više šumskih predjela: Sjeverno je Djedovac (Đedovac), sjeveroistočno Barašinovac i na istoku Markovac. Površina teritorije naselja Zukića koja je se može pratiti od kraja 19. stoljeća skoro je identična današnjoj površini.

Prema popisu naselja i stanovništva iz 1879. godine, Zukići su bili u sastavu općine (džemata) Bulatovci, kotar Zvornik, okružje Zvornik (Tuzla Dolnja). Opština Bulatovci pored naselja Bulatovci obuhvatala je sela Baljkovica Gornja, Dugi Dio, Gušteri, Međeđa, Nezuk i Potočani. U popisu su dati smo sumarni podaci za općinu. U Bulatovcima je bilo ukupno 134 naseljene kuće, zatim 721 stanovnik od kojih 375 muških i 346 ženskih. Kada je riječ o vjerskoj strukturi popisano je 580 muslimana (80,44%) i 141 pravoslavaca (19,55%)²⁵.

Na osnovu austrougarskih popisa, uspostavljenih katastarskih planova iz 1882. godine i Gruntovnice možemo zaključiti da je naselje Zukići bilo samostalno i izdvojeno kao razvijeno naselje u kojem je živjelo nekoliko familija: Halilovići, Ahmetovići, Džanići, Zulići, Ibrići, Ročevići i Selimovići. Na osnovu istih izvora ustanovljeno je da su Zukići između 1882. i 1885. godine imali 18 kuća i 43 pomoćna objekta.²⁶ Poslije se povećavao broj stanovnika, a srazmjerno tome povećavao se i broj stambenih jedinica.

Prema popisu naselja i stanovništva iz 1885. godine, Zukići su, kao i na prethodnom popisu, bili u sastavu općine (džemata) Bulatovci, kotar Zvornik, okružje Dolnja Tuzla. Općina Bulatovci popisani su kao jedno naselje te su dati samo sumarni podaci. Tada je u naselju bilo 160 naseljenih kuća (162 stana), zatim 836 stanovnika od kojih 439 muških i 397 ženskih. Kada je riječ o vjerskoj strukturi, popisano je 709 muslimana (84,80 %) i 127 pravoslavaca (15,20 %).²⁷

porodicu poslali na područje Studenih vodica (jugoistočni obronci Majevice, sjeverno od Memijinog, a zapadno od Zukinog područja) gdje su uslovi za život bili daleko nepovoljniji zbog veće nadmorske visine, oštre zime, jakih i hladnih vjetrova posebno tokom zime misleći da tu neće preživjeti. Međutim, Jahija se nekako snašao sa svojom djecom i preživio tu tešku i hladnu zimu i tu ostao da živi. Područje na koje se nastanio Zuka nastali su Zukići, gdje se nastanio Memija nastali su Memići, a gdje se nastanio Jahija nastali su Jajići.

²³ Mjesna zajednica Zukići je proglašena Odlukom Općinskog vijeća Kalesija 29.5.2014. godine, broj: 01-05-2-2004 od 30.5.2014. godine, a na osnovu referenduma građana od 20. aprila 2014. godine.

²⁴ Na rijeci Bukovici bilo je sedam riječnih vodenica i jedna na njenoj desnoj pritoci Prijeka. Služile su za mljevenje žita (S.Halilović, Antropogeografske i etnološke odlike naselja Zukići, 2001. godina - diplomski rad).

²⁵ Glavni pregled političkoga razdieljenja Bosne i Hercegovine, 1879. godina. (Popis stanovništva, 1879. godina)

²⁶ Austrougarski katastarski plan iz 1885. godine i Gruntovnica iz 1892. godine.

²⁷ Popis žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 1. maja 1885. godine, Sarajevo, 1886.

U popisu stanovništva od 10. oktobra 1910. godine, Zukići su popisani kao u sastavu Političke općine - mjesta Bulatovci turski, kotar Zvornik, okrug Tuzla. U popisu je vidljivo da su Bulatovci podjeljeni i popisani sanagleašenim prefiksima Bulatovci turski i Bulatovci srpski.³⁰ U ovom popisu dati su sumarni podaci. Bulatovci turski imali su ukupno 185 kuća od kojih je 173 naseljenih, 12 nenaseljenih. Popisano je ukupno 903 stanovnika sa vojništvom od kojih 485 muških i 418 ženskih. U vjerskoj strukturi bilo je 889 muslimana-muhamedanaca (98,44 %), rimokatolika 10 (1,10 %), Jevreja (Sefardi iz Španije) 2 (0,22 %), pravoslavni 1 (0,1 %). Bulatovci srpski imali su ukupno 36 kuća (34 naseljene i 2 nenaseljene) sa 203 stanovnika od kojih 102 muških i 101 ženskih. Kada je riječ o vjerskoj strukturi, svi stanovnici su bili pravoslavni.³¹ Popisom nisu obrađeni podaci o zanimanju stanovništva. Početkom 20. stoljeća izgrađen je makadamski put Tuzla – Zvornik preko Požarnice i Kalesije. Pored puta podignuti su mnogi dućani, hanovi, kolare i druge zanatske radnje. Privredni i drugi razvoj ovog područja prekinuo je Prvi svjetski rat. Tokom rata Zukići su popaljeni, a jedan broj stanovnika je stradao.

U periodu od 1918. godine pa sve do početka Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je bila u sastavu Kraljevstva SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije. Taj period karakteriše nova administrativna uređenja države, popisi stanovništva iz 1921. i 1931. godine te privredna stagnacija cijele Bosne i Hercegovine pa i Gornje Spreče. Tada su i Zukići dobrim dijelom osiromašeni i stagnirali. Kalesijsko područje od 1918. godine pa do 3. oktobra 1929. godine administrativno je pripadalo kotarevima: Vlasenica, Zvornik i Tuzla, a oni su bili sastavni dijelovi okruga Tuzla.

U popisu iz 1921. godine, Zukići su bili i popisani u sastavu Opštine - mjesta Bulatovci turski, Kotar Zvornik, okrug Tuzla. U popisu je ponovo naglašen prefiks Bulatovci turski i Bulatovci srpski.³² U ovom popisu dati su sumarni podaci. Popisano je ukupno 845 stanovnika³³ od kojih su svi bili muslimani (100 %). Ovaj broj stanovnika govori da su Bulatovci, uz Raince i Kalesiju, imali najveći broj stanovnika od naselja koja su pripadala Kotaru Zvornik. Popisom nije tretiran broj kuća, spolna struktura i privredna zanimanja stanovništva. Ovim popisom dati su sumarni podaci za cijelu opštinu Bulatovci turski u kojoj je popisano 845 stanovnika muslimanske vjeroispovjesti. Od oktobra 1929. godine izvršena je nova administrativna podjela države. Kalesijsku teritoriju činile su tri komune koje su ulazile u sastav srezova (kotara): Tuzla, Vlasenica i Zvornik sve u sastavu Drinske banovine.

Prema popisu stanovništva iz 1931. godine, na području kalesijske teritorije formirane su tri opštine – komune koje su bile u sastavu tri sreza³⁴ kako slijedi: Opština Vukovije (Srez Tuzla) sa 8.664 stanovnika (sa 8,63 % stanovnika u srezu), Opština Papraća (Srez Vlasenica) sa 5.739 stanovnika (15,29 % stanovnika sreza) i Opština Spreča (Srez Zvornik) sa 8.378 stanovnika (17,70 % stanovnika sreza).³⁵ U sve tri kalesijske Opštine živjelo je ukupno 22.781 stanovnik.³⁶ Po novom administrativnom uređenju Zukići su ušli u sastav Opštine Spreča. Kao načelnici opštine Spreča pominju se Mahmut-beg Isajbegović, Avdaga Hrustić i Toma Ristić.³⁷

³⁰ Iz navedenog popisa uočljivo je da su pored imena naselja prvi put u povjesti dodani čisto etnički prefiksi kao što su npr. turski i srpski čime se željelo istaći postojenje navodno čisto srpskih naselja, što nije bio slučaj nikada u ranijim periodima.

³¹ Popis žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 10. oktobra 1910. godine, Sarajevo, 1912.

³² U popisu su zanemareni detaljniji popisi po mjestima unutar opštine – mjesta, ali su izrazito naglašeni čisto etnički prefiksi kao što su turski i srpski, čime se željelo istaći postojenje navodno čisto srpskih naselja, što nikada prije 1910. godine nije bio slučaj, kao ni poslije propasti Kraljevine Jugoslavije. Taj prefiks turski uveden s ciljem da se minimizira i omalovaži postojanje Bošnjačko - muslimanskog stanovništva Bosni i Hercegovini pa i Gornjoj Spreči. Sve navedeno bila je sistemska politika velikosrpske ideologije nacionalnog unitarizma i državnog centralizma.

³³ Popis stanovništva u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 1921, Beograd, 1924.

³⁴ Popis stanovništva u Kraljevini Jugoslaviji 1931, Beograd, 1934.

³⁵ Vidi detaljnije o procentualnom proračunu stanovnika u novoformiranim opštinama na području Gornje Spreče u odnosu na srez i banovinu u knjizi: Kalesija (crtice iz kulturno-historijske prošlosti), autora S. Halilović, M. Zulić, Kalesija, 2003, str. 106 - 107.

³⁶ Popis stanovnika iz 1931. godine nije urađen sistematski po mjestima kao u 1921. godini, podatke treba posmatrati sa rezervom iz razloga što su neka mjesta, izvan današnjeg kalesijskog područja popisana u sastavu kalesijskih komuna, ali isto tako su pojedina kalesijska naselja popisana u okviru susjednih komuna. Tako su npr. Seljublje i Babina Luka popisani u sklopu komune Požarnica.

³⁷ Dž. Tosunbegović, Isto, str: 106.

Popisi iz ranijeg perioda (osim Katararskih planova iz 1882. godine i Gruntnovnice iz vremena Austrougarskog perioda) ne daju detaljne podatke o naseljenosti, strukturi stanovnika i zanimanjima po naseljima u okviru popisnih mjesta. Cijeli period Kraljevine Jugoslavije pratila je privredna stagnacija u cijeloj Bosni i Hercegovini, pa i Gornjoj Spreči. Tada su i Zukići dobrim dijelom stagnirali i osiromašeni ušli u Drugi svjetski rat.

Tokom Drugog svjetskog rata kalesijsko područje bilo je zahvaćeno ratnim dejstvima što je za posljedicu imalo stradanje stanovništva, pustošenje i paljenje naselja kao i razaranje nerazvijene kalesijske privrede. U Zukićima je 1942. godine bilo 21 kuća.³⁸ Pred završetak Drugog svjetskog rata Zukići su popaljeni i porušeni od strane četnika regrutovanih uglavnom iz susjednih pravoslavnih sela Brezika, Tijanića i Zolja.³⁹ Tom prilikom više ljudi je ubijeno i zaklano. Uništeno je skoro svo naselje (kuće i pomoćne zgrade) sa mektebom. Nije ostala sačuvana niti jedna starija kuća iz vremena Austrougarske uprave i ranije. Najstarije kuće i objekti koji danas postoje u naselju građeni su nakon Drugog svjetskog rata. Posljedice stradanja stanovništva i naselja odrazile su se na usporen razvoj i širenje naselja.

Nakon Drugog svjetskog rata uspostavljeno je novo administrativno-upravno uređenje u Bosni i Hercegovini koje se manifestovalo i na području gornjeg toka rijeke Spreče. Kalesijska teritorija ušla je u sastav Tuzlanske oblasti. Srezovi su djeljeni na mjesne odbore koji su bili najniži upravni organi lokalne vlasti. U gornjem toku rijeke Spreče formirano je sedam mjesnih odbora: Požarnica, Tojšići, Međaš, Kalesija, Memići, Osmaci i Caparde. Mjesni odbori Požarnica i Tojšići ušli su u sastav sreza Tuzla, dok su Međaš, Kalesija, Memići, Osmaci i Caparde bili u sastavu sreza Zvornik. Mjesnom odboru Memići pripadala su naselja: Baljkovica, Brezik, Bulatovci, Hemlijaši, Mahala, Memići, Podbara, Staro Selo, Potočani i Zukići sa 409 domaćinstava i 2070 stanovnika.⁴⁰ Mjesni odbori se ukidaju 1953. godine i formiraju Narodni odbori. Na kalesijskom području formirana su dva narodna odbora: Tojšići i Memići. U narodni odbor Tojšići ušla su naselja mjesnih odbora: Požarnica, Tojšići i Međaš, a u narodni odbor Memići naselja mjesnog odbora: Memići, Kalesija, Caparde i Osmaci. Zakonom o komunalnom uređenju iz 1955. godine, došlo je do reorganizacije narodnih odbora i formiranja novih komuna - općina. Na osnovu donesenog zakona 1959. godine, formiran je Narodni odbor Kalesija koji je nastao spajanjem narodnih odbora Tojšići i Memići. Tom prilikom formirano je općinsko područje Kalesije koje je obuhvatalo prostor od 272 km². U poslijeratnom periodu stanovništvo se uglavnom bavilo poljoprivredom, zemljoradnjom i stočarstvom. Najviše se bavilo sanacijom porušениh - popaljenih stambenih i pomoćnih objekata te izgradnjom novih.

Obrazovanje stanovništva unaprijedio je zakon o obaveznom osmogodišnjem školovanju 1949. godine kada se pristupilo gradnji školskih objekata. Godine 1954. sagrađene su dvije nove osnovne škole u Memićima i Tojšićima. Učenici iz Zukića pohađali su nastavu u školi Memići. Godine 1969. počela je sa radom Područna škola za opismenjavanje stanovništva. Godine 1971. otvorena je Područna četverogodišnja škola u prizemlju privatne kuće Juse (Osma) Halilović. Nastava se izvodila u dva kombinovna odjeljenja sve do 2000. godine izuzimajući jedan period u toku agresije na Bosnu i Hercegovinu od aprila 1992. do septembra 1993. godine.

Prva zapošljavanja stanovništva počinju od 1950. godine i to u rudnicima mrkog uglja u Banovići,⁴¹ a potom i u građevinskim firmama. Uperiodu od 1968. godine pa do 1973. godine desetak ljudi iz Zukića zapošljava se na privremeni rad u inozemstvo, najprije Njemačku i

³⁸ Prema podacima iz Domovnice - popis muslimanskog stanovništva u džematu Bulatovci, 10. 3. 1942. godine popisano je 38 domaćinstava u 17 kuća. Međutim, Husein (Osma) Halilović iz Zukića (1938) navodi da su još najmanje 4 popisana domaćinstva imali svoje kuće i da su vjerovatno načinjene greške prilikom unosa podataka na popisu. Na osnovu toga se može zaključiti da su Zukići 1942. godine imali najmanje 21 kuću.

³⁹ Prema kazivanju mještana Zukića četnici iz susjednih sela koje su predvodili: Sreten (Lazo) Dukić iz Brezika, Jovo (Simo) Tijanić iz Baljkovice, Živan Erić iz Zolja su krajem 1945. godine počinili zločin u Zukićima. Ubili su Ahmeta (Mustafa) Džanića i Selima (Began) Ibrića kojeg su potom i zaklali. U podrumu zapaljene kuće Mustafe (Mehe) Mujanović izgorjeli su volovi Juse Hamidovića iz Međeđe (sa kojima su tih dana obaljanji poljoprivredni radovi). Za navedeni zločin ubistva i paljenje kuća u Zukićima niko nije odgovarao.

⁴⁰ Savezni zavod za statistiku i evidenciju, Beograd, 1951.

⁴¹ Prvi uposlenici u rudnicima bili su: Rašid (Meho) Džanić (1907.), Mujo (Salko) Ahmetović (1912.), Šaban (Mustafa) Mujanović (1928.) i Emin (Zeir) Zulić (1930.).

Austriju.⁴² To je doprinjelo popravljaju ekonomske situacije pa je već narednih godina primjetno građenje novih objekata, infrastrukture i širenje naselja. Elektrifikacija Zukića izvršena je tokom 1971. godine. Trafostanica je sagrađena iznad sela na Krušicima. Napajanje strujom bilo je preko dalekovoda koji je dolazio iz pravca Baljkovice i dalje Hemlijaša. Godine 1975. izvršeno je prosijecanje i nasip novog makadamskog puta preko Usjelina i Zagrmica (Zagrebnica). Tako su Zukići su novim, kraćim i kvalitetnijim makadamskim putem preko naselja Brezik povezani sa Memićima gdje je bilo sjedište Mjesne zajednice. Navedeni put mještani su sopstvenim sredstvima finansirali i asfaltirali tokom 1988. godine. Treba istaći da su Zukići bili među prvim naseljima na općini Kalesija koji su sopstvenim sredstvima mještana asfaltirali put.⁴³

Do 1977. godine u Zukićima je sagrađeno šest novih stambenih objekata pored novosagrađenog puta u Usjelinama i Ljeskovačama pa je tako nastala nova mahala - Usjeline. Kada je riječ o trgovačkim radnjama, do Drugog svjetskog rata na području Kalesije postojalo je oko 25 dućana, od kojih jedan u Zukićima. Bio je u vlasništvu Osme (Juso) Halilović i nalazio se u mahali Halilovići.⁴⁴ U istoj mahali 1986. godine otvorena je prva prodavnica pod nazivom STR „Zukićka“ vlasnika Mine (Juso) Halilović. U toku agresije prodavnica nije radila, a njen rad je obnovljen 1996. godine.

Nakon izgradnje i asfaltiranja puta kroz naselje 1988. godine uvedena je prvi put redovna autobuska linija Kalesija – Zukići preko naselja Memići i Brezik. Autobus je dolazio do glavne stanice kod mezarja, a prolazna stanica bila je u mahali Usjeline. Prevoz putnika vršila je firma „Trans servis Tuzla“. Uvođenjem autobuske linije olakšano je kretanje stanovništva, a posebno učenika koji su pohađali nastavu u Centralnoj školi Memići i srednju školu u Kalesiji, Zvorniku i Tuzli. Sljedeće, 1989. godine izgrađena je nadzemna telefonska mreža pa je u naselju uspostavljen PTT saobraćaj.

Od 1977. godine pa do aprila 1992. godine tj. početka agresije na Bosnu i Hercegovinu u mahali Usjeline (kojoj pripadaju kuće sagrađene na Ljeskovačama, Hrastiću, Usjelinama, Smajinoj Njivi i Zagrmici) izgrađeno je novih 15 kuća, tako da je u mahali „Usjeline“ bilo ukupno 24 kuće, a u cijelim Zukićima 73 kuće sa brojnim pretećim pomoćnim objektima kao što su garaže, hudžere, čardaci, staje i dr. Navedene činjenice govore da se naselje neprekidno razvijalo. Razvoj naselja prekinula je agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992. godine.

Nakon Drugog svjetskog rata broj stanovnika može se djelimično pratiti i prikazati jer je stanovništvo u nekoliko popisa popisano zajedno sa stanovništvom susjednih naselja. Prema popisu iz 1948. godine Zukići su imali 212 stanovnika⁴⁵ i popisani su u sastavu sela Brezik. Na popisu 1953. godine Zukići su imali 157 stanovnika. U odnosu na ranije podatke iz 1948. i 1942. godine primjetno je smanjenje broja stanovnika. Razlog tome su bile posljedice Drugog svjetskog rata, loši životni uslovi, bolesti, slaba zdravstvena zaštita i odseljavanje stanovništva. Emigracije stanovnika iz Zukića bile su prisutne sve do devedesetih godina XX stoljeća. U tom periodu odselilo se nekoliko porodica u Beograd, Zvornik, Kalesiju, Tuzlu, Slavinoviće, Brda, Caparde i Memiće. U popisima 1961., 1971. i 1981. godine Zukići su popisani zajedno sa naseljem Hemlijaši u okviru naselja Brezik te zbog toga nemamo jasne podatke o broju stanovnika Zukića. Na popisu iz 1991. godine Zukići su samostalno popisani. Tada su imali 292 stanovnika od kojih 40 uposlenih (24 u Bosni i Hercegovini i 16 u inozemstvu).

⁴² Prvi uposlenici u inostranstvu bili su: Alija (Himzo) Ahmetović (1931.), Avdija (Mujo) Ahmeović (1937.), Osman (Osmo) Halilović (1932.), Husein (Osmo) Halilović (1938.), Hasan (Osmo) Halilović (1943.), Džafer (Halil) Zulić (1937.), Salih (Slakan) Halilović (1939.), Meho (Redžo) Halilović (1939.), Hezir (Nazif) Ahmetović (1938.) i Salko (Mujo) Ahmetović (1938.).

⁴³ Najveća zasluga za organizaciju akcije asfaltiranja puta 1988. godine pripada Jusi (Osmo) Haliloviću, kao i mještanima Zukića. Mještani naselja Brezik nisu tada uradili dvije kraće dionice makadamskog puta.

⁴⁴ S. Halilović, M. Zulić, Isto, str. 162.

⁴⁵ Podaci o broju stanovnika navedeni su prema kazivanju popisivača za Zukiće: Mujanović (Mustafa) Avdulah (1931.) i Halilović (Osmo) Osman (1932.) iz Zukića.

Vjerski život stanovništva Zukića odvijao se u sastavu Džemata Memići. Krajem Drugog svjetskog rata stradao je mekteb u Zukićima pa su se vjeronauka i teravih namazi obavljali u kući hodže Osme (Juso) Halilovića, a kasnije i u drugim privatnim kućama. Džuma-namaz obavljana je u staroj Atik džamiji u Hemlijašima,⁴⁶ koja je sedamdesetih godina XX stoljeća dotrajala i više nije obnavljana. Godine 1973. sagrađena je džamija sa kamenom munarom u Memićima (pokraj starog puta Tuzla-Zvornik). Džamija u Memićima nastavila tradiciju džemata stare Atik džamije u Hemlijašima. Godine 1990. u Zukićima su započeti radovi na izgradnji džamije na lokaciji pored seoskog puta uz mezarje sa jugozapadne strane. Naredne 1991. godine objekat je sagrađen i pokriven crijepom (na četiri vode) te završeni radovi na uređenju unutrašnjeg dijela objekta.⁴⁷ Početkom agresije na Bosnu i Hercegovinu 14. septembra 1992. godine, agresori su minirali i do temelja porušili munaru i džamiju u Memićima.⁴⁸

Kalesiju je početkom agresije 2. maja 1992. godine, među prvim bosansko-hercegovačkim gradovima, napao velikosrpski agresor. Tih dana, 8., 9. i 10. maja 1992. godine napadnata su i privremeno zauzeta naselja kalesijske opštine: Caparde, Kusunje, Hajvazi, Mahala, Bulatovci, Staro Selo, Hemlijaši, Hrvacići, Brda, Šahbazi i Gornja Kalesija. Tada su na Zukiće pali prvi artiljerijski projektili uz pješadijske napade. Hrabri Zukićani su se u saradnji sa Teritorijalnom odbranom i Patriotskom ligom Kalesije dobro organizovali i oduprijeli svim agresorskim napadima. Grad Kalesija, sa teritorijem istočno od rijeke Bjeljevac, izuzev naselja Zukići i Jajići, okupirani su 11. maja 1992. godine od strane agresora.⁴⁹ Zukići i susjedno naselje

⁴⁶ O Atik džamiji u Hemlijašima više vidi u knjizi: Kalesija (crtice iz kulturno-historijske prošlosti), autora S. Halilović, M. Zulić, Kalesija, 2003, str. 130.

⁴⁷ Iste godine održana je Šljemenska dova.

⁴⁸ Nakon agresije, na istom mjestu tokom 1999. godine sagrađena je nova potkupalna džamija u Memićima, a 2004. godine i munara. O džamiji više vidi u Džematskom ljetopisu, džemata Memići Stara džamija, oktobar 2005. godina.

⁴⁹ S. Halilović, M. Zulić, Isto, str. 113.

Jajići su jedina naselja na sjeveroistočnom dijelu općine Kalesija koje agresor nije uspio okupirati.⁵⁰ Zajedno sa slobodnom zvorničkom i teočanskom teritorijom bili u potpunom okruženju 13 dana tj. od 9. i 10. maja 1992. godine sve do oslobođenja grada Kalesija 23. maja 1992. godine (prvi oslobođeni grad u Bosni i Hercegovini).

Zukići su sve vrijeme agresije bili u zoni borbenih dejstava. Tokom 1992. i 1993. godine tri puta su bili na udaru bombi agresorske avijacije od kojih je više civila ranjeno i oštećeno više kuća.⁵¹ Na Zukiće je 20. novembra 1993. godine ispaljena raketa „Volhov“ iz pravca Loznice u Srbiji⁵² sa ciljem nanošenja velike materijalne štete civilnom stanovništvu i stambenim objektima.⁵³ Od maja 1992. godine Zukići su ostali je bez električne energije. Stanovništvo se punih 23. mjeseca osvjetljavalo svijećama, fenjerima,⁵⁴ lambama, raznim uljima sa fitiljima, a poneki i uz pomoć akumulatora. U proljeće 1994. godine Zukićani su u naselju sanirali sekundarnu ekektromrežu koja je bila uništena. Izgradilli su novi dalekovod od Zukića do Jajića. Prenešena je trafostanica iz parcele Krušici i montirana pokraj starog puta za Ibrice (u zaklonjeni dio naselja od kote Pandurica). Uz pomoć radnika elektrodistibucije Kalesija, struja je u Zukiće puštena 21. aprila 1994. godine. Tokom cijelog rata, u naselje su svakodnevno padali razorni projektili i pješadijska municija što je za posljedice imalo stradanje i raseljavanje stanovništva, odvođenje zarobljenih u logore, razaranje stambenih jedinica, od kojih su neke potpuno uništene, zatim pomoćnih i vjerskih objekata. Tokom agresije, na području Kalesije stradalo je 15 džamija a među njima i džamija u Zukićima koja je više puta pogođena artiljerijskim projektilima i potpuno uništen krov.⁵⁵ U periodu od aprila 1992. do septembra 1993. godine Područna škola Zukići nije radila zbog neposredne blizine ratne linije i borbenih dejstava. U septembru 1993. godine uprkos tome organizirana je nastava za školsku 1993./1994. godinu.⁵⁶ Uvjeti u kojima se organizirala i izvodila nastava bili su pravi ratni.⁵⁷ Zbog stalnih borbenih dejstava i neprekidnog granatiranja naselja dolazilo je do čestih prekida nastave. I narednih školskih godina tokom 1994./1995. godine, zatim 1995./1996. godine Osnovna škola Memići radila je i izvodila nastavu samo u Područnoj školi Zukići koju je pohađalo 19 učenika u 4 odjeljenja.⁵⁸ Tokom agresije Zukići su imali slabu komunikacijsku vezu sa Kalesijom i susjednim naseljima Hrvačići, Brda, Jajići, Međeđa i Muhamedbegovići. Stanovništvo se kretalo običnim zemljenim putevima preko njiva.⁵⁹ Te putne komunikacije su povezivale naselje sve do kraja 1995. godine. Nakon završetka agresije, deblokiran je put na izlazu iz Brezika u Memiće 1. februara 1996. godine. Tako je nakon tri godine blokade ponovo uspostavljen saobraćaj preko Brezika i Memića prema Kalesiji i dalje.

⁵⁰ Sead Omerbegović, Enver Jukanović, Muhamed Avdić, Vrijeme odluka i otpora – Kalesija 1992 - 1995, Tuzla, 2003, str. 77.

⁵¹ Od avionskih bombi 25. juna 1992. i tokom 1993. godine ranjeni su: Hatija (Nazif) Ahmetović, Fatija (Muharem) Ahmetović (žena Hamze), Ismija Ahmetović (žena Nedžiba), Suada (Mehmed) Ahmetović i Mujo (Džemil) Ahmetović.

⁵² O raketiranju Zukića zabilježeno je u knjizi Vrijeme odluka i otpora – Kalesija 1992-1995, autora S. Omerbegović, E. Jukanović, M. Avdić, Tuzla, 2003, na strani 169 gdje se navodi da je raketiranje bilo 20.11.1994. godine. U pomenutoj knjizi vjerovatno je napravljena štamparska greška, jer se raketiranje dogodilo 20.11.1993. godine što je zabilježeno u ratnim neobjavljenim dnevnicima i zabilješcima stanovnika Zukića.

⁵³ Raketiranje Zukića nanijelo je veliku materijalnu štetu stambenim objektima. Popucala su skoro sva stakla. Vrata i prozori su se cijepali na objektima. Više osoba je zatražilo liječničku pomoć zbog detonacijskog udara. Najveći broj ostataka, raspadnutih dijelova rakete pali su 300 metara južno od džamije u parcelu „Gornji Meljen“.

⁵⁴ Isto, str. 279: fenjer m. (grč.) ručna zastakljena ili na drugi način uokvirena svjetiljka u kojoj gori svijeća ili petroleumska lampica.

⁵⁵ S. Halilović, M. Zulić, Isto, str. 113.

⁵⁶ U PŠ Zukići nastavu su organizirali i izvodili: Osman Zulić, nastavnik tehničkog odgoja, Fatima Halilović, studentica razredne nastave, ef. Sead Ahmetović, vjeroučitelj i Juso Halilović, pomoćni radnik.

⁵⁷ U knjizi Kalesijsko školstvo u ratu (1992 – 1995.), Kalesija, 1998. godina, autora M. Omerovića i F. Halilovića na strani 77 zabilježeno je kako nastavnik Osman Zulić opisuje tadašnju situaciju: "Učitelji i učenici su se pod kišom metaka, granata, pa čak i kasetnih bombi koje su padale na ovo selo, snalazili onako kako su znali i umjeli. Dok su neki odrasli muškarci bježali od ratnog vihora u druge zemlje, u Zukićima su učenici sa svojim učiteljima stajali na prvim borbenim linijama, mnogo puta su pomagali našim borcima, za učenike i učitelje jednostavno nije postojao strah i zato su istrajali do kraja“.

⁵⁸ Muhamed Omerović, Fuad Halilović, Kalesijsko školstvo u ratu (1992 – 1995.god.), Kalesija, 1998, str. 76.

⁵⁹ Stanovništvo se veoma često kretalo i noću zbog vidljivosti sa neprijateljskih položaja (Pandurice) i borbenih dejstava koja su najčešće bila tokom dana.

Nakon agresije, 1996. godine u Zukići su imali 308 stanovnika.⁶⁰ Međutim, površnom analizom broja stanovnika od polovine XX soljeća pa sve do danas možemo uočiti da je prirodni priraštaj stanovništva bio nizak, što je posljedica Drugog svjetskog rata, raznih bolesti, loših životnih uslova, slabe zdravstvene zaštite, te posljedica stradanja i migracija stanovništva tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu. U toku agresije u Zukićima je poginulo i umrlo 16 stanovnika.⁶¹ Pored stradanja stanovništva i rušenja brojnih objekata, kao posljedice agresije bila je nezaposlenost. Preko 90 % radnosposobnog stanovništva ostalo je bez posla. Većina uposlenih radnika prije 1992. godine radila je u Srbiji i Hrvatskoj. To je dodatno otežalo ekonomsku situaciju stanovništva.

Tokom ljeta 1996. godine započelo se sa obnovom objekata u naselju. Tada su djelimično sanirana oštećenja na džamiji, a radovi na izgradnji istog objekta su nastavljeni i u narednom periodu. Uporedo sa obnovom džamije, trajali su radovi na izgradnji i uređenju drugih infrastrukturnih objekata. U novembru 1997. godine urađena je nova podzemna telefonska mreža za pedeset korisnika.⁶²

Tokom 1999. godine u naselju je izgrađeno nekoliko infrastrukturnih objekata. Te godine, u vrijeme izgradnje puta Kalesija - Sapna, preko njiva Hrastić, Ljeskovače i Meljen progurana je i kamenom nasuta nova trasa puta u dužini preko 700 metara.⁶³ Izgrađen je novi most na rijeci Bukovici. Na taj način Zukići su se povezali sa novim putem u dolini Bukovice. U 1999. godini sagrađen je novi objekat Područne škole Zukići u dolini Bukovice.⁶⁴ Iste godine izgrađen je Mjesni vodovod Zukići sa novom sekundarnom mrežom za 23 domaćinstva.⁶⁵ Vodovod je tada snabdjevaao vodom sva domaćinstva u mahali Usjeline, domaćinstva u Hrastiću i Ljeskovačama sve do džamije i jedan broj domaćinstava u novijem dijelu naselja pokraj Bukovice. Mjesni vodovod danas snabdjeva ukupno trideset i šest korisnika.⁶⁶ Tokom 1999. godine izgrađena je i javna česma „Šehidska česma“ sa spomen pločom posvećenom poginulim borcima Zukića u parceli „Luka“ pored novog puta i raskrsnice za Zukiće.⁶⁷ Česma se snabdjeva viškom vode sa rezervoara vodovodne mreže Zukići, koji se nalazi u parceli „Redanuša“. U dolini Bukovice 1999. godine sagrađen novi manji poslovni prostor gdje se preselila i nastavila sa radom STR „Zukička“. Trgovina je radila sve do 2008. godine.

Izgradnjom i puštanjem u promet regionalnog puta Kalesija - Sapna dolinom rijeke Bukovice 2000. godine otvorena je mogućnost za naseljavanje doline Bukovice uz putnu komunikaciju i dalje širenje i razvoj naselja. Pored navedenog, nova putna komunikacija pružila je nove mogućnosti za gradnju trgovačkih, ugostiteljskih i poslovnih objekata u dolini Bukovice.

Tada je sagrađena jedna, a započelo se sa gradnjom novih osam kuća. Preko teritorije naselja Zukići 2000. godine urađen je novi makadamski put do naselja Muhamedbegovići (općina Sapna). Na taj način Zukići su dobili još jednu saobraćajnicu i vezu sa naseljima općine Sapna.

⁶⁰ Podaci o broju stanovnika navedeni su prema ličnom popisu stanovnika Zukića, 1996. godine.

⁶¹ S. Halilović, Antropogeografske odlike naselja Zukići, Diplomski rad, Tuzla, 2001.

⁶² Podzemna telefonska mreža izgrađena je zajedničkom akcijom korisnika mreže iz Zukića i PTT Kalesija. Korisnici iz Zukića organizovali su i izvršili iskop kanala za glavni vod od Hrvačića do Zukića i sekundarnu mrežu po naselju uz novčano učešće.

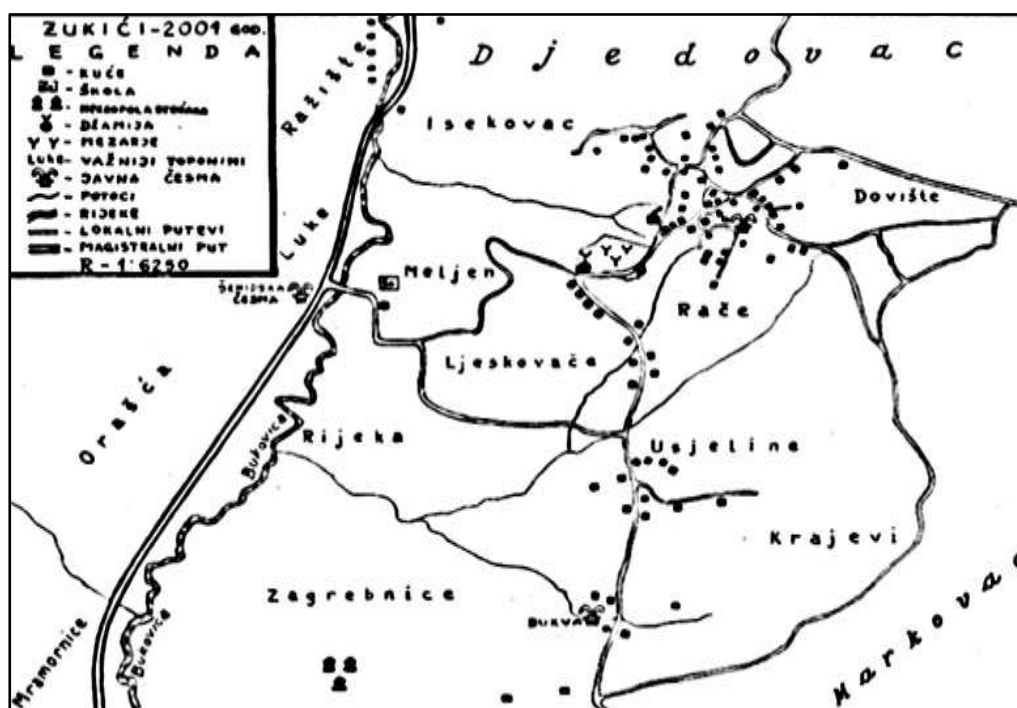
⁶³ Vlasnici navedenih parcela: Osman (Osmo) Halilović, Husejn (Osmo) Halilović, Mustafa (Osman) Halilović, i Fatima (Džemil) Halilović bez naknade su ustupili dijelove zemljišta za izgradnju puta kako bi se Zukići povezali sa novoizgrađenim putem Kalesija - Sapna.

⁶⁴ Područna škola je izgrađena na parceli „Meljen“ koju je za izgradnju škole poklonio Mehmed (Mumin) Ahmetović iz Zukića. Škola je sagrađena uz humanitarnu pomoć Lady Nott i dobrovoljnog rada mještana Zukića i pomoćnog osoblja škole.

⁶⁵ Ugovor o korištenju novoizgrađene vodovodne mreže Zukići, broj: 1889/99 od 23.11.1999. godine, Zapisnik sa Skupštine članova mjesnog vodovoda Zukići, broj: sl/2014 i Odluka o pravima i obavezama korisnika vode iz vodovodne mreže mjesnog vodovoda Zukići od 31.3.2014. godine. Vodovodna mreža izgrađena je samostalnim izvođenjem radova i samofinansiranjem učesnika izgradnje vodovodne mreže, vrijednosti 50.000 KM (25.641 eura). Vodovod se snabdjeva sa izvora Nadkućnica (koji se nalazi pokraj potoka Prijeka, desne pritoke Bukovice).

⁶⁶ Broj korisnika definisan je Odlukom Skupštine članova mjesnog vodovoda Zukići od 31.3.2014.godine.

⁶⁷ Šehidska česma izgrađena je dobrovoljnim prilozima građana u putnom pojasu parcele „Luka“ vlasnika Mustafe (Osmo) Halilović. Radovi na izgradnji su počeli u proljeće, a završeni 26. oktobra 1999. godine kada je na česmi puštena voda.

Taj put je povezoao naselja Muhamedbegovići i Nezuk preko Zukića sa regionalnim putem Kalesija – Sapna. U Zukićima je 2001. godine bilo 78 kuća kao i 8 kuća u izgradnji u novijem naselju pokraj Bukovice sa ukupno 336 stanovnika.⁶⁸

U periodu od 2005. godine otvorena je trgovinska radnja „Aldijana“ u vlasništvu Aldijane (Omer) Ročević koja je radila do 2007. godine. U 2005. godini u dolini Bukovice uz putnu komunikaciju otvorena je trgovačka radnja d.o.o. „Askoprom“ br: 2, vlasnika Osmana (Smajo) Ibraševića koja radi i danas. U 2005. godini samostalnom akcijom mještana Zukića ograđeno je mezarje. U 2007. godini asfaltirana je putna dionica od Bukovice preko Ljeskovača i Hrastića do mahale Usjeline i Zukića. Od tada su Zukići povezani asfaltnim putem sa novom cestom Kalesija - Sapna. U istoj godini ograđen je harem džamije (betonskim cokolom i ogradom).

Naredne 2008. godine uređena je rasvjeta pokraj lokalnog puta skoro kroz cijelo naselje počev od rijeke Bukovice preko Ljeskovača, pored džamije pa sve do mahale Halilovići kao i dijelu mahale Usjeline. U 2009. godini asfaltirano je dvorište područne škole Zukići sa malonogometnim igralištem. Naredne godine izvršena je rekonstrukcija i asfaltiranje putne dionice od džamije do Zagrmice i jedan dio puta zaseocima gornjeg dijela Zukića (Džanici, Ibrići i put do Vode Halilovića). Tokom 2011. godine uređeni su mnogobrojni radovi. Proširen je i ograđen harem džamije. Sagrađena je munara⁶⁹ uz džamiju, zatim novi predulaz u džamiju sa abdesthanom, unutrašnja fasada, ugrađena nova pvc stolarija i uvedeno električno grijanje. U 2012. godini izgrađeno je novo malonogometno igralište⁷⁰ iznad Zukića i brda Dovište pokraj puta Zukići – Muhamedbegovići (Baljkovica) i repetitor BH Telekoma na brdu Dovište. U 2013. godini uvedena je voda u abdesthanu džamije.⁷¹

⁶⁸ S. Halilović, Antropogeografske odlike naselja Zukići, Diplomski rad, Tuzla, 2001.

⁶⁹ Izgradnju munare, predulaza džamije i unutrašnje fasade, finansirali su mještani dobrovoljnim priložima i drugi vakifi. Izgradnja munare završena je 12.7.2011. godine, a radove je izvodila graĐevinaka firma d.o.o. „HNR“ Kalesija.

⁷⁰ Malonogometno igralište izgradila je općina Kalesija, a svečano je otvoreno 25.8.2012. godine kada je odigran VII tradicionalni memorijalni malonogometni turnir “PET ZLATNIH” Zukići 2012.

⁷¹ Vodu za džamiju su darovali vakifi: Mustafa (Osman) Halilović (1952.) i hadži Mejra (Šaćir) Halilović (1946.), supruga Mehe (Redžo) Halilovića.

U Zukićima postoje mahale: Halilovići, Ahmetovići, Ibrići, Bara, Usjeline i Bukovica (u dolini istoimene rijeke). Zaključno sa 2014. godinom Zukići imaju 96 kuća (81 je naseljenih, 7 nenaseljenih i 8 u izgradnji). U starom dijelu Zukića je 40 kuća (21 naseljena i 7 nenaseljenih), u mahali Usjeline 27 naseljenih kuća i dolini Bukovice 29 kuća (21 naseljena i 8 u izgradnji, 17 kuća je na istočnoj, a 12 na zapadnoj strani Bukovice) kao i objekat Područne škole Zukići. Iste godine u naselju je evidentirano ukupno 366 stanovnika od kojih je 59 zaposleno (31 u inozemstvu i 28 u Bosni i Hercegovini). U starom dijelu Zukića živi 140, u mahali Usjeline 119 i dolini Bukovice 107 stanovnika. Nacionalnu strukturu stanovništva čine Bošnjaci.⁷²

U maju 2014. godine cijelo područje Tuzlanskog kantona pa i šire zahvatile su elementarne nepogode, poplave i klizišta. Te nepogode su zahvatile i naselje Zukići. Više desetina klizišta je nanijelo velike materijalne štete putevima, stambenim i drugim infrastrukturnim objektima i usjevima. Zbog klizišta na cesti Kalesija – Sapna i Zukići - Brezik, naselje je bilo potpuno odsječeno za saobraćaj. Školsko dvorište sa sportskim poligonom potpuno je uništeno, a nastava za djecu prekinuta i izmještena u staru prostoriju nekadašnje Područne škole. Prekinuta je glavna vodovodna cijev u dužini preko 200 metara od izvorišta „Nadkućnica“ prema glavnom rezervoaru na Redanuši. Na više mjesta deformisan je asfaltni put, posebno na „Smajinoj Njivi“ u mahali Usjeline, na Ljeskovačama i dionici puta prema džamiji.

Elementarne nepogode iz 2014. godine i teška ekonomska situacija zbog nezaposlenosti velikog broja stanovnika i pored povoljnih geografskih i prometnih uslova posebno u dolini Bukovice, usporit će širenje i razvoj naselja Zukići.

Zaključak

Zukići su smješteni u sjeveroistočnom dijelu općine Kalesija pored regionalnog puta Kalesija – Sapna. Prostiru se na brežuljkastom području i dolini gornjeg toka rijeke Bukovice. Imaju povoljan geografski i prometni položaj. Prema veličini teritorije, pripadaju grupi seoskih naselja srednje veličine sa malo zbijenih zaselaka u staroj jezgri Zukića, te nešto razbijenijim, raštrkanijim tipom u mahali Usjeline i novoj mahali Bukovica.

Tragovi života na širem prostoru Zukića, doline Bukovice i Gornje Spreče datiraju još iz vremena prethistorije i antike. O naseljenosti doline Bukovice i Zukića u srednjem vijeku svjedoči više srednjovjekovnih nekropola sa stećcima i toponimi.

U 16. stoljeću i kasnije na širem području Zukića oko gornjeg i srednjeg toka rijeke Bukovice bilo je naselje Bukovica u sastavu nahije Spreča, odnosno Zvorničkog sandžaka. Početkom 17. stoljeća saznajemo imena prvih poznatih stanovnika u naselju Bukovica, broj domova, baština i drugih važnijih posjeda. Protjerivanje muslimana iz Srbije u Bosnu karakteriše 19. stoljeće, kada se u Gornju Spreču doselio veliki broj porodica, od kojih neke u Zukiće.

Na osnovu popisa stanovništva, katestarskih planova, gruntovnice i dostupne literature iz austrougarskog perioda imamo detaljnije podatke o naselju. Od tog vremena može se pratiti teritorijalni, demografski i privredni razvoj Zukića. Period Prvog svjetskog rata, Kraljevine Jugoslavije i Drugog svjetskog rata obilježen je stradanjem i stagniranjem stanovništva i naselja.

Razvoj naselja i infrastrukture evidentan je od sedamdesetih godina 20. stoljeća, nakon prvih zapošljavanja stanovništva u inozemstvo. Taj razvoj je prekinula agresija na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine.

Sve vrijeme agresije, Zukići su bili u zoni borbenih dejstava i nisu okupirani od strane velikosrpskog agresora. Stradanje stanovništva, rušenje brojnih stambenih i drugih objekata i nezaposlenost radno sposobnog stanovništva bile su poseljdice agresije, što je otežalo ekonomsku situaciju stanovništva.

Nakon rata, 1996. godine započela je obnova porušenih i oštećenih te izgradnja novih objekata i druge potrebne infrastrukture. Izgradnjom regionalnog puta Kalesija - Sapna kroz dolinu Bukovice započelo je naseljavanje stanovništva i izgradnja novih stambenih i drugih objekata. Tako je u Zukićima astala nova mahala Bukovica.

⁷² Podaci o popisu kuća i stanovnika u naselju Zukići utemeljeni na bazi ličnog popisa od 31.12. 2014. godine.

Do kraja 2014. godine, stanovništvo Zukića je dobrom organizacijom, vlastitim radom, finansiranjem raznih projekata uz pomoć lokalne zajednice, uspjelo izgraditi potrebnu infrastrukturu: puteve, vodovod, elektromrežu, telefonsku mrežu, rasvjetu, igralište, školu i vjerski objekat te obezbjediti dobre uslove za život u naselju.

U Zukićima danas postoje mahale: Halilovići, Ahmetovići, Ibrići, Bara, Usjeline i Bukovica. Zaključno sa 2014. godinom Zukići imaju 96 kuća sa ukupno 366 stanovnika, Bošnjaka.

Elementarne nepogode u 2014. godini nanijele su velike materijalne štete stambenim i drugim objektima, putnoj i drugoj infrastrukturi što će uz veliku nezaposlenost stanovništva usporiti razvoj naselja.

Rad je obogaćen kartama za pojedine periode, brojnim izvorima i literaturom. Nadati se da će poslužiti čitalačkoj javnosti da bolje spozna prošlost Zukića i doline rijeke Bukovice.

Pregled izvora i literature

Neobjavljeni izvori :

- Samir Halilović, Fizičkogeografske karakteristike doline i rijeke Bukovice, seminarski rad, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Odsjek za historiju i geografiju, Tuzla, 1996.
- Samir Halilović, Fizičkogeografske karakteristike doline i rijeke Tavne, seminarski rad, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Odsjek za historiju i geografiju, Tuzla, 1997.
- *Samir Halilović*, Antropogeografske odlike naselja Zukići, diplomski rad, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Odsjek za historiju i geografiju, Tuzla, 2001.

Objavljeni izvori :

- Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka iz 1519. i 1533. godine, Građa, Knjiga XXVI, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 22, Akademija nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1986. godina.
- Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine, Sarajevo, 1988.
- Domovnica (Popis muslimanskog stanovništva u džematu Bulatovci), 1942.
- Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, tom 2., Zemaljski muzej Sarajevo, 1988.
- Austougarski katastarski plan iz 1885.
- Gruntovnica iz 1892. godine
- Opštinski zavod za urbanizam Tuzla, Prostorni plan opštine Kalesija, Tuzla, 1987.
- Odluka Općinskog vijeća Kalesija, broj: 01-05-2-2004, od 29.5.2014.
- Popis žiteljstva u Bosni i Hercegovini, 1885, Sarajevo, 1886.
- Popis žiteljstva u Bosni i Hercegovini, 1895, Sarajevo, 1896.
- Popis žiteljstva u Bosni i Hercegovini, 1910, Sarajevo, 1912.
- RZS, Popis stanovništva, domaćinstava – uporedni podaci 1971-1981 za opštine, Statistički bilten 86, Sarajevo, 1982.
- RZS, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova, 1981., Domaćinstva po naseljenim mjestima, Statistički bilten 112, Sarajevo, 1983.
- Statistički godišnjak R BiH, Sarajevo, 1969.
- Statistički godišnjak R BiH, Sarajevo, 1972.
- Statistički godišnjak R BiH, Sarajevo, 1981.
- Statistički godišnjak R BiH, Sarajevo, 1985.
- Statistički godišnjak R BiH, Sarajevo, 1991.
- Savezni zavod za statistiku i evidenciju, Beograd, 1951.
- Ugovor o korištenju novoizgrađene vodovodne mreže Zukići, broj: 1889/99 od 23.11.1999. godine.

Literatura :

- Adem Handžić, Tuzla i njena okolina u XVI vijeku, Svjetlost, izdavačko preduzeće Sarajevo, 1975.
- Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo, 1966.

- Đ. Basler, Župa i grad Soli u srednjem vijeku, Dvadeset godina industrijske proizvodnje soli u Tuzli, Tuzla, 1975.
- Dr. Enver Imamović, Porijeklo i pripadnost stanovništva BiH, Sarajevo, 1998.
- Dr. Salih Kulenović, Etnologija sjeveroistočne Bosne, 2, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1995.
- Dr. Salih Kulenović, Gračanica i okolina – antropogeografske i etnološke odlike, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1994.
- Dr. Salih Kulenović, Janja – etnološka monografija, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knjiga XIV, Tuzla, 1982.
- Drago Vidović, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u okolini Zvornika, Naše starine III, Sarajevo, 1956.
- Dževad Tosunbegović, Gornja Spreča, Prilozi za monografiju sa posebnim osvrtom na prošlost kalesijskog područja, Kalesija, 2007.
- Dževad Tosunbegović - Ibro Huremović, Prnjavor kod Kalesije, Kalesija, 2012.
- Hazim Šabanović, Krajište Isa-bega Ishakovića (zbirni katastarski popis iz 1455), Sarajevo, 1964. godina
- Hazim Šabanović, Bosanski pašaluk, Postanak i upravna podjela, Sarajevo, 1982.
- Hifzija Suljić, Iseljavanje Muslimana iz Užica u Bosnu 1862. godine, Glasnik Rijaseta IZ SFRJ, br.2, Sarajevo, 1991.
- Milenko Filipović, Prilozi etnološkom poznavanju sjeveroistočne Bosne, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Građa, knjiga XVI, Sarajevo 1969.
- Muhamed Omerović - Fuad Halilović, Kalesijsko školstvo u ratu (1992-1995.), Kalesija, 1998.
- Samir Halilović-Mujo Zulić, Kalesija (crtice iz kulturno-historijske prošlosti), Kalesija, 2003.
- Samir Halilović, Novootkrivene nekropole stećaka u Kalesiji, Didaktički putokazi, Časopis za nastavnu teoriju i praksu, broj 48, Zenica, 2008.
- Samir Halilović, Nekropola stećaka Mramorak, Časopis za kulturnu historiju Gornje Spreče, Godina II, broj 2., Kalesija, 2009.
- Samir Halilović, Uređene nekropole stećaka na području Kalesije, Baština sjeveroistočne Bosne, broj 1, Tuzla 2010.
- Samir Halilović, Novoistražena srednjovjekovna nekropola „Groblje“ kod Kalesije, Baština sjeveroistočne Bosne, broj 3, Tuzla, 2010.
- Samir Halilović, Nekropola stećaka – Okruglica (Donje Snagovo), Časopis za kulturnu historiju Gornje Spreče, Godina III, broj 3., Kalesija, 2010/2011.
- Samir Halilović, Običaji oko rođenja djeteta u Zukićima (do sredine XX stoljeća), Časopis „Baština sjeveroistočne Bosne“, broj IV, Tuzla, 2011.
- Samir Halilović, Svadbeni običaji u Zukićima (do kraja XX stoljeća), Časopis „Baština sjeveroistočne Bosne“, broj V, Tuzla, 2012.
- Seudin Muratović - Zehrudin Maslić, Stećci na području općine Živinice, Živinice, 2008.
- Sead Omerbegović, Enver Jukanović, Muhamed Avdić, Vrijeme odluka i otpora – Kalesija 1992 - 1995, Tuzla, 2003.
- Šefik Bešlić, O stećcima u okolini Kalesije, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knjiga VIII, Tuzla, 1970. Stećci Kataloško-topografski pregled, Sarajevo, 1971. Stećci - kultura i umjetnost, Sarajevo, 1982.
- Šaban Hodžić, Migracije muslimanskog stanovništva iz Srbije u sjeveroistočnu Bosnu između 1788. i 1862., Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knjiga II, Tuzla, 1958.
- V. Radimsky, Arheološke crtice, GZM, VII, 1895.
- Vladislav Skarić, Popis bosanskih spahija 1711. godine, GZM, Sarajevo, 1930.
- T. Dragičević, V. Vuletić – Vukosavljević, Starobosanski natpisi, GZM, VII, Sarajevo, 1981.

Porodice i likovi zavičaja

